

Миколаївський національний аграрний університет

Обліково-фінансовий факультет

Кафедра обліку і аудиту

Методичні матеріали для викладання
навчальної дисципліни
«Економічна безпека»

Миколаїв

2015

УДК 65.611.47:005

Методичні матеріали для викладання навчальної дисципліни «Економічна безпека» підготовлено доктором економічних наук, професором, деканом обліково-фінансового факультету Вишневською О.М.

Рецензенти:

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедру міжнародної економіки
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

Т.В. Стройко

кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки підприємств
Миколаївського національного аграрного
університету

І.О. Мельник

Методичні матеріали для викладання навчальної дисципліни «Економічна безпека» / О.М. Вишневська. — Миколаїв : МНАУ, 2015. — 27 с.

Методичні матеріали для викладання навчальної дисципліни «Економічна безпека» підготовлено з метою проведення самостійної роботи студентів, виконання індивідуальних завдань, забезпечення можливості проведення оцінки діяльності суб'єктів на різних рівнях управління.

УДК 65.611.47:005

© Миколаївський національний аграрний університет, 2015

© Вишневська О.М.

ПЕРЕДМОВА

Процес глобалізації істотно впливає на зміст і темпи формування нових типів відносин у сучасному суспільстві. Глобальні зміни, разом з іншими об'єктивними факторами, сприяють пошуку ефективних напрямів зменшення несприятливих наслідків, надійних методів прогнозування можливих змін з метою адаптації і подальшого розвитку держав світу. Створення передумов до гарантування економічної безпеки і отримання відповідних національних інтересів відображаються у рейтингу країн світу за рівнем створеного валового внутрішнього продукту (країни G7, G20). Отже, основна перевага віддається формуванню економічних пріоритетів, які переважають над соціальними та екологічними. Позиції держав світу у геоекономічному середовищі характеризуються, у першу чергу, спроможністю національних економік адаптуватися до зовнішніх змін і тенденцій. Саме тому орієнтація подальшого розвитку повинна бути зорієнтована на диверсифікацію національної економіки з метою підвищення конкурентних ознак галузей, активізації інтеграційних процесів з метою отримання відповідних переваг та гарантування економічної безпеки у довгостроковій перспективі. Гарантування економічної безпеки держави пов'язане із реалізацією комплексу заходів на міждержавному і державному рівнях щодо забезпечення відповідного рівня соціальної, політичної і оборонної безпеки, охорони та цілісності території, забезпечення розвитку галузей економіки на інноваційних засадах, невразливості і незалежності національних інтересів відповідно до виникнення зовнішніх і внутрішніх загроз, в першу чергу глобалізаційних, унеможливлення військових конфліктів. Подібний підхід дозволить мінімізувати загрози й забезпечити відповідну адаптацію до глобалізаційних змін та тенденцій.

Усі геоекономічні чинники у соціально-економічному розвитку держав світу та гарантуванні економічної безпеки, від зовнішньоекономічних до технологічних, повинні бути зорієнтовані на внутрішню природно-ресурсну основу, враховувати економічні, соціальні, культурні, екологічні, етнічні особливості з метою мінімізації ризиків і активізації переваг від геоекономічного середовища. Виникає нагальна потреба у дієвому поєднанні внутрішньої основи у розвитку галузей економіки, відповідної технологічної готовності до запровадження інновацій і адаптації до глобалізаційних тенденцій, гарантування економічної, соціальної, енергетичної, продовольчої, оборонної безпеки держави, безпеки суспільства.

Методичні матеріали підготовлено для студентів як методична основа для проведення наукових досліджень з питань економічної безпеки держави, окремих її суб'єктів. Методичні матеріали можуть бути використані для проведення самостійної роботи під час вивчення матеріалів з курсу.

1. Використання експертної оцінки за критеріями BERI.

Таблиця 1

Експертна оцінка за критеріями BERI (перший етап дослідження)*

№ з/п	Оціночні критерії	Максимальна питома вага за методикою, %	Максимальна питома вага за думкою експерта, %
1	Політична стабільність	12,0	
2	Відношення до іноземних інвестицій	6,0	
3	Ступінь націоналізації	6,0	
4	Можливість і ступінь девальвації внутрішньої валюти	6,0	
5	Стан платіжного балансу	6,0	
6	Ступінь розвитку бюрократії	4,0	
7	Темпи економічного росту	10,0	
8	Конвертованість валюти	10,0	
9	Якість виконання договорів	6,0	
10	Рівень витрат на заробітну плату, продуктивність праці	8,0	
11	Можливість користування послугами внутрішніх і зовнішніх експертів	2,0	
12	Ефективність організації комунікацій	4,0	
13	Взаємовідносини між господарськими суб'єктами та державою, зв'язок із громадськістю	4,0	
14	Умови отримання короткострокових кредитів	8,0	
15	Умови отримання довгострокових кредитів	8,0	
Разом		100,0	100,0

*з використанням критеріїв за методикою BERI

Експертна оцінка за критеріями BERI
(перша група критеріїв – політична стабільність, ступінь націоналізації,
ступінь розвитку бюрократії)*

№ з/п	Фактори впливу	Максимальна питома вага впливу факторів, %
1	Кількість політичних змін або зрушень	
2	Стабільність режиму	
3	Обмеженість у залученні інвестицій	
4	Обмеженість у вільній торгівлі	
5	Стійкість (стабільність) політичних позицій	
6	Розвиток економіки	
7	Розвиток соціальної сфери	
8	Стабільність і захист національних інтересів	
9	Корупція	
10	Криміногенна ситуація	
11	Послідовність дій	
12	Зацікавленість у розвитку галузей народного господарства (пріоритети у розвитку)	
13	Сила політичних партій	
14	Орієнтація на сталий розвиток	
15	Рівень бюрократії установ і організацій	
16	Рівень конкурентних позицій країни	
17	Участь у міжнародних організаціях (офіційне членство)	
18	Відстоювання національних інтересів	
19	Національна безпека	
20	Соціальні гарантії і права людини	
21	Реалізація і дієвість національних програм	
22	Рівень фінансової залежності (МВФ)	
Разом		max 100,0

*з використанням критеріїв за методикою BERI

Експертна оцінка за критеріями BERI

(друга група критеріїв – відношення до іноземних інвестицій, темпи економічного росту, якість виконання договорів)*

№ з/п	Фактори впливу	Максимальна питома вага впливу факторів, %
1	Рівень ділової активності суб'єктів ринку	
2	Рівень податкового тиску	
3	Рівень фінансової залежності	
4	Теми і обсяги іноземного інвестування	
5	Теми і обсяги залучення інновацій	
6	Рівень фінансової залежності	
7	Доступність кредитних ресурсів	
8	Державне регулювання, державні дотації і субвенції на розвиток галузей народного господарства	
9	Розвиток виробничої інфраструктури	
10	Конкурентні переваги вітчизняних товаровиробників за умов Світової Організації Торгівлі	
11	Конкурентні переваги у формуванні продовольчої безпеки держави	
12	Рівень імпортової залежності у продовольстві	
13	Рівень імпортової залежності у можливості реалізації інновацій	
14	Рівень інвестиційної привабливості суб'єктів ринку	
15	Рівень інноваційної привабливості суб'єктів ринку	
16	Партнерські відносини, етика ведення бізнесу	
17	Рівень зайнятості і безробіття	
18	Рівень інфляції, залежність від зовнішніх міжнародних джерел	
19	Рівень продуктивних сил, природне зростання (скорочення) населення	
20	Можливості розширення ринків збуту	
21	Можливості розширення асортименту продукції на продаж	
22	Інвестиційний клімат	
Разом		max 100,0

*з використанням критеріїв за методикою BERI

Експертна оцінка за критеріями BERI
(третя група критеріїв – можливість і ступінь девальвації внутрішньої валюти,
конвертованість валюти, умови отримання кредитів)*

№ з/п	Фактори впливу	Максимальна питома вага впливу факторів, %
1	Темпи зростання споживчих цін	
2	Рівень доходів населення (міського)	
3	Рівень доходів населення (сільського)	
4	Платоспроможний попит населення	
5	Рівень і темпи зростання заощаджень населення	
6	Приріст обсягів промислового виробництва	
7	Рівень зайнятості і безробіття	
8	Темпи зростання інфляції	
9	Рівень внутрішнього боргу	
10	Рівень зовнішнього боргу	
11	Залежність від міжнародних фінансових резервів	
12	Темпи нарощування золотовалютного запасу	
13	Реалізація макроекономічних заходів щодо оптимізації	
14	Використання єврооблігаційних позик для погашення зовнішніх зобов'язань	
15	Умови внутрішнього кредитування фізичних і юридичних осіб	
16	Умови отримання зовнішнього кредитування	
17	Інвестиційна привабливість галузей народного господарства	
18	Готовність до інновацій, у тому числі екологічних	
19	Рівень імпортої залежності у формуванні споживчого ринку	
20	Зростання рівня дефіциту бюджету (фіскальна політика)	
21	Цикл суспільного відтворення (криза, депресія, пожвавлення, зростання)	
22	Нарощування грошової маси в обігу (монетарна політика)	
23	Інші фактори впливу	
Разом		max 100,0

*з використанням критеріїв за методикою BERI

Експертна оцінка за критеріями BERI
(четверта група критеріїв – стан платіжного балансу, можливість користування
послугами експертів, ефективність організації комунікацій)*

№ з/п	Фактори впливу	Максимальна питома вага впливу факторів, %
1	Якість доріг	
2	Якість залізничної і портової інфраструктури	
3	Якість інфраструктури повітряних перевезень	
4	Кількість абонентів мобільного зв'язку (розраховується на 100 осіб)	
5	Кількість телефонних ліній (розраховується на 100 мешканців)	
6	Інтенсивність конкуренції на внутрішньому ринку	
7	Інтенсивність конкуренції на зовнішньому ринку	
8	Ефективність антимонопольної політики	
9	Митні тарифи	
10	Частка іноземної власності	
11	Тягар митних процедур	
12	Вибагливість покупця	
13	Частка імпорту у ВВП	
14	Частка експорту у ВВП	
15	Розмір внутрішнього ринку	
16	Розмір зовнішнього ринку	
17	Надійність банківської системи	
18	Розвиток біржової торгівлі	
19	Розвиток фондового ринку	
20	Рівень розвитку бізнес-кластерів	
21	Виконання зобов'язань і державних гарантій	
22	Доступність до інформації	
23	Інші фактори впливу	
Разом		max 100,0

*з використанням критеріїв за методикою BERI

Експертна оцінка за критеріями BERI

(п'ята група критеріїв – рівень витрат на заробітну плану і продуктивність праці, взаємовідносини між господарюючими суб'єктами і державою)*

№ з/п	Фактори впливу	Максимальна питома вага впливу факторів, %
1	Рівень соціальної відповідальності бізнесу	
2	Державні гарантії для окремих груп громадян, соціальні гарантії, рівень виконання	
3	Платоспроможний попит населення	
4	Продуктивність праці у галузях народного господарства	
5	Інноваційна і технологічна готовність галузей народного господарства	
6	Мотивація робітників, можливості підвищення кваліфікації	
7	Рівень соціальних виплат, у тому числі через втрату працездатності на виробництві	
8	Співвідношення оплати і продуктивності праці	
9	Варіативність працевлаштування на сільських територіях	
10	Рівень самозайнятості населення	
11	Інфраструктура ринку праці	
12	Рівень оподаткування фізичних осіб	
13	Рівень оподаткування суб'єктів господарювання	
14	Відтік інтелектуального капіталу з країни	
15	Питома вага працюючих пенсіонерів	
16	Питома вага працюючих підлітків	
17	Рівень зайнятості і безробіття	
18	Плинність кадрів у галузях народного господарства	
19	Питома вага населення із вищою освітою	
20	Доступ до початкової освіти	
21	Виконання норм Трудового законодавства роботодавцями	
22	Державний контроль за виконанням Трудового законодавства	
23	Інші фактори впливу	
Разом		max 100,0

*з використанням критеріїв за методикою BERI

Зведені результати експертної оцінки за критеріями BERI

(фактори переважаючого впливу)

Групи критеріїв	Перша група експертів	Друга група експертів	Третя група експертів	Четверта група експертів	Фактори переважаючого впливу: (внутрішні; зовнішні)
Перша група					
Друга група					
Третя група					
Четверта група					
П'ята група					

*з використанням критеріїв за методикою BERI

Таблиця 8

Експертна оцінка можливих внутрішніх і зовнішніх ризиків*

№ з/п	Ризики	Максимальна питома вага появи ризику, %
1	Інфляційні ризики (макро)	
2	Відсоткові ризики (макро)	
3	Податкові ризики (макро)	
4	Екологічні ризики (макро)	
5	Валютні ризики	
6	Фінансові ризики	
7	Страхові ризики	
8	Зовнішньоекономічні ризики	
9	Інвестиційні ризики	
10	Інноваційні ризики	
11	Енергетичні ризики	
12	Соціальні ризики	
13	Демографічні ризики	
14	Продовольчі ризики	
15	Виробничі ризики	
16	Ризик упущеної вигоди	
17	Науково-технічні ризики	
18		
19		
20		
21		
22		
Разом		max 100,0

Таблиця 9

Експертна оцінка за критеріями BERI (останній етап дослідження)*

№ з/п	Оціночні критерії	Максимальна питома вага за методикою, %	Максимальна питома вага за думкою експерта, %
1	Політична стабільність	12,0	
2	Відношення до іноземних інвестицій	6,0	
3	Ступінь націоналізації	6,0	
4	Можливість і ступінь девальвації внутрішньої валюти	6,0	
5	Стан платіжного балансу	6,0	
6	Ступінь розвитку бюрократії	4,0	
7	Темпи економічного росту	10,0	
8	Конвертованість валюти	10,0	
9	Якість виконання договорів	6,0	
10	Рівень витрат на заробітну плату, продуктивність праці	8,0	
11	Можливість користування послугами внутрішніх і зовнішніх експертів	2,0	
12	Ефективність організації комунікацій	4,0	
13	Взаємовідносини між господарськими суб'єктами та державою, зв'язок із громадськістю	4,0	
14	Умови отримання короткострокових кредитів	8,0	
15	Умови отримання довгострокових кредитів	8,0	
Разом		100,0	100,0

*з використанням критеріїв за методикою BERI

Завдання:

1. Обумовити коло експертів.
2. Проаналізувати соціально-економічні, політичні фактори впливу.
3. Розподілити фактори на групи.
4. Використовувати статистичну інформацію.
5. Використовувати інформацію офіційних інформаційних-джерел (сайтів).
6. Визначити можливі залежності.
7. Узагальнити інформацію.
7. Сформувати інформацію у таблиці.
8. Узагальнити, зробити висновок.

2. Використання критеріїв для оцінки рівня економічної безпеки (анкетування).

Таблиця 1

Ранжування важливості впливу окремих функціональних складників на інтегральний показник економічної безпеки держави

Назва показника і його сутність	Ранжування	
	За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами
1. Макроекономічний показник – характеризує такий стан економіки, за якого досягається макроекономічна відтворювальна рівновага.		
2. Продовольча складова - характеризує такий стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства.		
3. Соціально-демографічний показник - це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни;		
4. Монетарний індикатор (грошово-кредитна та валютна складова) - це такий стан розвитку національної економіки, за якого забезпечується стабільність національної грошової одиниці, прийнятний рівень інфляції, що сприяє зростанню реальних доходів, створення такого стану курсоутворення, який сприятиме залученню прямих фінансових інвестицій та експортно-імпорتنій активності країни, створення цілісності та єдності фінансово-кредитної системи.		
5. Фіскально-боргова складова. Бюджетно-податкова складова – це стан бюджетно-податкової системи, який характеризується забезпеченням фінансової стійкості державних фінансів у напрямку виконання державою в повному обсязі покладених на неї функцій та визначається оптимальним рівнем податкового навантаження та ефективного розподілу бюджетних коштів. Боргова компонента характеризує оптимальне співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями, коли держава в повному обсязі здатна виконувати взяті на неї зобов'язання щодо виплати боргу та відсотків за ним з метою стимулювання економічного розвитку та компенсації негативного сальдо торговельного балансу.		
6. Зовнішньоекономічний показник - описує такий стан держави, який характеризує її спроможність протистояти негативному впливу зовнішніх чинників, в повній мірі адаптувати свої економічні інтереси на зовнішніх ринках та створювати сприятливі умови розвитку експортно-імпортного потенціалу та раціоналізації структури зовнішньоторговельного обороту.		
7. Інноваційний показник – це такий стан національної економіки, при якому забезпечується стійка підтримка науково-технічного потенціалу країни, можливість розробки нових досягнень і впровадження їх в інтересах прогресивного розвитку суспільства.		
8. Інвестиційний показник – це такий стан вітчизняних інвестицій, який здатний забезпечити довгострокову економічну динаміку та технологічне переозброєння економіки.		
9. Показник екологічної сталості - враховує успіх країн у зниженні впливу забруднення довкілля внаслідок економічної діяльності на здоров'я людей та природні екосистеми.		
Σ	-	1

Проаналізуйте за мірою пріоритетності вплив функціональних складників на макроекономічну складову інтегрального показника економічної безпеки держави (1 - даний показник має найменший вплив; 9 – пріоритетність максимальна).

Вкажіть ваговий коефіцієнт показника від 0 до 1 таким чином, щоб загальна вага показників в макроекономічній складовій сумі становила 1.

Таблиця 2

Макроекономічний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.1. Макроекономічний показник					
2.1.1.	Розмір економіки країни, відсотків до світового ВВП			Тенденція до зростання	
2.1.2.	Відношення обсягу ВВП на одну особу в країні до середнього значення в країнах ЄС-28, %			Не менше 50	
2.1.3.	ВВП на душу населення, дол. США			Тенденція до зростання	
2.1.4.	ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності – дол. США)			Не менше 75	
2.1.5.	Рівень тінізації економіки , % ВВП			Не більше 20	
2.1.6.	Сальдо поточного рахунку платіжного балансу країни, % ВВП			Позитивне	
2.1.7.	Рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці), %			Не більше 10	
2.1.8.	Рівень тривалого безробіття (понад 12 місяців), % до загальної чисельності безробітних			Не більше 25	
2.1.9.	Темп приросту ВВП, %			Не менше 100	
Σ «Макроекономічний показник»		-	1	-	-

Проаналізуйте нижчезазначені складові (табл. 3 – 9) за аналогічним алгоритмом.

Таблиця 3

Продовольча складова

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.2. Продовольча складова					
2.2.1.	Урожайність основних зернових та зернобобових культур, ц з 1 га площі збирання				
2.2.2.	Середній річний удій молока від однієї корови, кг				
2.2.3.	Добова калорійність харчування людини, тисяч калорій				
2.2.4.	Виробництво зерна на одну особу за рік				
2.2.5.	Величина прожиткового мінімуму в частину набору продуктів харчування			Не менше законодавчо встановленого мінімуму	
Σ «Продовольча складова»		-	1	-	-

Таблиця 4

Соціально-демографічний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.3. Соціально-демографічний показник					
2.3.1.	Чисельність наявного населення, % до рівня 1990 року			Тенденція до зростання	
2.3.2.	Очікувана тривалість життя при народженні, років			Тенденція до зростання	
2.3.3.	Частка населення похилого віку в загальній чисельності населення (станом на кінець звітної періоду), % (коефіцієнт старіння)			Не більше 18	
2.3.4.	Співвідношення загальних доходів 10% найбільш та найменш забезпеченого населення (децильний коефіцієнт фондів), разів			Не більше 8	
2.3.5.	Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, % ВВП			Не менше 4	
2.3.6.	Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту, % ВВП			Не менше 8	
2.3.7.	Рівень злочинності (кількість злочинів на 1000 осіб населення)			Тенденція до зменшення	5
2.3.8.	Норма бідності (%)			10	
Σ «Соціально-демографічний показник»		-	1	-	-

Таблиця 5

Монетарний індикатор (грошово-кредитна та валютна складова)

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.4. Монетарний індикатор (грошово-кредитна та валютна складова)					
2.4.1.	Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту			Не менше 3	
2.4.2.	Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, %			Не більше 50	
2.4.3.	Рівень доларизації грошової маси, %			Не більше 10	
2.4.4.	Обсяг готівки, % до ВВП			Не більше 4	
2.4.5.	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів (скорегований на курсову різницю), %			Не менше 30	
2.4.6.	Індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США, середні за період, %			Не більше 6	
2.4.7.	Рівень інфляції, %			Не більше 7	
Σ «Монетарний індикатор»		-	1	-	-

Таблиця 6

Фіскально-боргова складова

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.5. Фіскально-боргова складова					
2.5.1.	Відношення обсягу державного та гарантованого державного боргу до ВВП, %			Не більше 55	
2.5.2.	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %			Не більше 25-30	
2.5.3.	Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %			Не більше 3-4	
2.5.4.	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %			Не більше 30	
2.5.5.	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення зовнішнього державного боргу до доходів державного бюджету, %			Не більше 20	
2.5.6.	Частка податків у структурі державного бюджету, %			Не менше 60	
2.5.7.	Рівень податкового навантаження, %			Не більше 40-45	
2.5.8.	Податкова справедливість, відношення обсягу прямих податків до непрямих			Більше 1	
Σ «Фіскально-боргова складова»		-	1	-	-

Таблиця 7

Зовнішньоекономічний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.6. Зовнішньоекономічний показник					
2.6.1.	Відкритість економіки, %			Не більше 80	
2.6.2.	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів			Не менше 1	
2.6.3.	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту товарів, %			Не більше 25	
2.6.4.	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі імпорту товарів, %			Не більше 25	
2.6.5.	Високотехнологічний експорт (% від експорту)			Не менше 10	
2.6.6.	Частка сировини в експорті товарів, %			Не більше 50	
Σ «Зовнішньоекономічний показник»		-	1	-	-

Таблиця 8

Інноваційний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.7. Інноваційний показник					
2.7.1.	Частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %			Не менше 15	
2.7.2.	Рівень видатків на науково-технічні роботи, % від ВВП			Тенденція до зростання	
2.7.3.	Рівень фінансування інноваційної діяльності, % від ВВП			Тенденція до зростання	
2.7.4.	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, %			Не менше 15	
2.7.5.	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %			Не менше 15	
Σ «Інноваційний показник»		-	1	-	-

Таблиця 9

Інвестиційний показник

Назва показника і його сутність		Ранжування		Порогове значення	Ваші пропозиції до порогового значення
		За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами		
1		2	3	4	5
2.8. Інвестиційний показник					
2.8.1.	Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, %			Не менше 50	
2.8.2.	Рівень інвестування (відношення капітальних інвестицій до ВВП, %)			Не менше 25	
2.8.3.	Частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій, %			Не менше 30	
Σ «Інвестиційний показник»		-	1	-	-

Таблиця 10

Ранжування міжнародних індексів економічного розвитку країни

Назва показника і його сутність	Ранжування	
	За пріоритетністю	За ваговими коефіцієнтами
1. Макроекономічний показник		
2. Продовольча складова		
3. Соціально-демографічний показник		
4. Монетарний індикатор		
5. Фіскально-боргова складова		
6. Зовнішньоекономічний показник		
7. Інноваційний показник		
8. Інвестиційний показник		
9. Показник екологічної сталості		
10. Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму		
11. Індекс конкурентоспроможності країн світу Інституту розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія)		
12. Індекс легкості ведення бізнесу Світового банку		
13. Індекс економічної свободи The Heritage Foundation у партнерстві із The Wall Street Journal		
14. Індекс SEDA (Аналіз сталості економічного розвитку країни), The Boston Consulting Group		
15. Індекс економічного ризику країн світу, Euromoney		
16. Індекс людського розвитку		
Σ	-	1

Дефініція індексів:

Назва індексу	Дефініція індексу	Ваговий коефіцієнт
Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму	Індекс дає змогу оцінити здатність економіки забезпечувати достатньо високу ефективність ведення бізнесу та стадію економічного розвитку країни. Порівнює конкурентоспроможність країни за 113 змінними. Базовими вимогами є: якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта. До посилювачів ефективності відносять вищу освіту та професійну підготовку, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку. Рівень розвитку бізнесу та інновації відносять до чинників розвитку та інноваційного потенціалу. Принциповою особливістю є те, що інтегрально він враховує концепцію стадій економічного розвитку кожної країни.	
Індекс конкурентоспроможності країн світу Інституту розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія)	Індекс включає понад 320 показників, які об'єднані в 4 фактори конкурентоспроможності: «Макроекономічні показники» (78 показників: критерії оцінки національної економіки, міжнародної торгівлі, іноземних інвестицій, зайнятості й цін), «Ефективність уряду» (70 показників: бюджетна, податкова політика, інституційна інфраструктура, регулювання бізнесу, громадські інститути), «Ефективність бізнесу» (67 показників: критерії продуктивності, ринку праці, фінансових ринків, менеджменту, корпоративних цінностей) та «Інфраструктура» (114 показників: базові індикатори інфраструктури, а також коефіцієнти інфраструктури для розвитку технологій, науки, охорони здоров'я, екології й освіти). На основі отриманих рейтингових оцінок формують «профілі конкурентоспроможності» окремих країн.	
Індекс легкості ведення бізнесу Світового банку	Індекс характеризує легкість і простоту адміністративних процедур малого і середнього підприємництва. Показники щодо розрахунку індексу поділяють на дві групи: 1) Рівень міцності правових інститутів щодо регулювання бізнесу (4): кредитування, захист інвесторів, забезпечення виконання договорів, вирішення неплатоспроможності підприємств; 2) Складність і вартість процедур регулювання (7): реєстрація підприємств, отримання дозволів, реєстрація власності, оподаткування, міжнародна торгівля.	
Індекс економічної свободи The Heritage Foundation у партнерстві із The Wall Street Journal	Індекс визначає рівень лібералізації взаємодії держави і бізнесу на основі інтегральної оцінки основних чотирьох складових свободи суб'єктів економічної діяльності: Верховенство права: право на приватну власність та свободи від корупції; Обмеження правління – рівень фіскальної свободи, державні витрати; Ефективність регулювання – рівень монетарної, інвестиційної та фінансової свободи; Відкритість ринків – рівень свободи бізнесу та свободи торгівлі. Індекс дає змогу зіставити обмеження і перешкоди щодо економічної діяльності, які застосовують уряди різних країн. В основу розрахунку даного індексу покладено ідею Адама Сміта щодо залежності добробуту країни від ступеня свободи ринку і свободи економічної діяльності в ній. Індекс є середнім арифметичним 10 даних економічних свобод і поєднує в собі як кількісні, так і якісні показники.	
Індекс SEDA (Аналіз сталості економічного розвитку країни), The Boston Consulting Group	Щоб оцінити основні складові добробуту, використовуються 10 вимірів соціально-економічного розвитку. SEDA оцінює розвиток за 3 часовими горизонтами: поточний рівень добробуту, недавній прогрес (за останні п'ять років) і довгострокова сталість. SEDA демонструє порівняльну ефективність країни в переведенні ВВП і зростання ВВП в добробуті її населення. Методологія SEDA дозволяє порівнювати рівень соціально-економічного розвитку країни за такими параметрами: - доходи; - економічна стабільність; - зайнятість населення;	

	<ul style="list-style-type: none"> - рівність доходів; - громадянське суспільство; - управління; - освіта; - охорона здоров'я; - довкілля й інфраструктура. <p>Параметри охоплюють як матеріальний, так і нематеріальний добробут громадян.</p>	
Індекс економічного ризику країн світу, Euromoney	<p>Інтегральний індекс містить реальні розрахунки та результати в 15 категоріях, що в сукупності відносяться до економічного, структурного та політичного ризику.</p> <p>Щоб отримати загальний бал, існують вагові коефіцієнти, по укрупненим категоріям індексу – вагові коефіцієнти є наступними:</p> <ul style="list-style-type: none"> - політичний ризик – 30%; - економічні показники – 30%; - структурна оцінка – 10%; - кількісне значення боргових показників – 10%; - кредитний рейтинг – 10%; - відкритість до фінансових ринків та ринків банківських послуг – 10%. <p>У якісній складовій індексу вагомість кожного елемента наступна: економічний ризик – 43%, політичний ризик – 43%, структурна складова – 14%.</p>	
Індекс людського розвитку	<p>Інтегральний <u>показник</u>, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання основних характеристик людського <u>потенціалу</u> досліджуваної території:</p> <ul style="list-style-type: none"> рівня життя; <u>грамотності</u>; освіченості; <u>довголіття</u>. <p>Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів. Індекс публікується в рамках програми розвитку <u>ООН</u> в звітах про розвиток людського потенціалу і був розроблений в 1990 році групою економістів на чолі з пакистанцем Махбубом-уль-Хаком. Однак концептуальна структура індексу була створена завдяки роботі Амарт'я Сена.</p>	
Індекс ЕМВІ (Emerging MarketsBond Index) + Україна	<p>Інтегральний <u>показник</u>, що розраховується як середньо зважений спред валютних облігацій ринків, що розвиваються до прибутковості облігацій Казначейства США (у базисних пунктах для всього ринку і окремо по облігаціях кожної країни).</p>	

Завдання:

1. Обумовити коло експертів.
2. Проаналізувати види економічної безпеки* (проранжуйте за мірою пріоритетності важливість впливу окремих функціональних складників на інтегральний показник економічної безпеки держави від 1 до 9 (1 - даний показник має найменший вплив; 9 – пріоритетність у контексті впливу даного показника на економічну безпеку максимальна). Вкажіть ваговий коефіцієнт показника від 0 до 1 таким чином, щоб загальна вага показників в сумі становила 1.
3. Використовувати статистичну інформацію.
4. Використовувати інформацію офіційних інформаційних-джерел (сайтів).
5. Визначити можливі залежності, пріоритетність факторів впливу.
7. Узагальнити інформацію.
7. Сформувати інформацію у таблиці.
8. Узагальнити, зробити висновок.

Примітка:* Методика оцінки обумовлена у межах виконання докторського дисертаційного дослідження на тему: «Механізм забезпечення економічної безпеки держави» та «Механізм державного регулювання забезпечення економічної безпеки держави» (державний номер реєстрації: 01150006584) автором - кандидатом економічних наук, доцентом ВНЗ «Національна академія управління» Тимошенко О.В.

3. Використання Методики розрахунку рівня економічної безпеки України.

Методика розрахунку рівня економічної безпеки України затверджена Наказом Міністерства економічного розвитку у торгівлі України 29.10.2013 року № 1277 (режим доступу — https://zakononline.com.ua/documents/show/218014_218079).

Завдання:

1. Сформувати інформаційну базу для проведення розрахунку.
2. Розрахувати рівень безпеки у розрізі окремих видів безпеки.
3. Визначити коли пріоритетних факторів впливу.
4. Узагальнити результати.
5. Зробити висновок.

Післямова

Враховуючи тісноту зв'язку у розвитку національної економіки держави із глобальними процесами і взятими зобов'язаннями - питання гарантування національної й економічної безпеки посилює свою значимість. Економічна безпека гарантує державну незалежність держави і є умовою її економічного розвитку та зростання добробуту громадян. Політика економічної безпеки є дійовою за умови визначеної стратегії і тактики поведінки у глобальному середовищі.

Стратегія економічної безпеки передбачає визначення мети і завдань системи гарантування економічної безпеки, напрямів їх розв'язання, а також форм і методів застосування відповідних сил і засобів, можливість їхнього перегрупування, створення резервів для нейтралізації та локалізації можливих загроз.

Тактика економічної безпеки є більш динамічною частиною політики економічної безпеки, яка змінюється залежно від дії внутрішніх і зовнішніх загроз, зміни пріоритетності національних економічних інтересів тощо. Складність та мінливість економічної та соціальної ситуації потребує застосування різноманітних тактичних заходів щодо гарантування економічної безпеки. Визначення стратегії і тактики сприятиме повноцінному функціонуванню системи гарантування економічної безпеки, здійсненню ефективної політики економічної безпеки.

У Конституції України зазначено, що разом із захистом суверенітету і територіальної цілісності України гарантування її економічної безпеки є найважливішою функцією держави, справою всього українського народу. Економічній безпеці притаманний інтегративний характер, оскільки вона є результатом спільних зусиль усієї нації, що виявляється через дії всіх гілок влади (від всеукраїнського рівня до місцевого), наявних у державі сил і засобів, об'єднань громадян та окремих осіб.

Важливою умовою стратегії гарантування економічної безпеки держави – є багатоваріантність прогнозів соціально-економічного розвитку і можливості коригування залежно від розвитку подій за тим чи іншим варіантом. Переваги багатоваріантної стратегії полягають у тому, що з'являється можливість вибору різноманітних заходів замість термінового застосування екстрених і недосконало опрацьованих управлінських рішень. Виконання конституційних вимог щодо реалізації функцій держави, пов'язаних з гарантуванням економічної безпеки, потребує реалізації Стратегії економічної безпеки. Стратегія економічної безпеки має враховувати: положення формування й підтримки функціонування системи гарантування економічної безпеки; характеристику внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці й моніторинг факторів, що здійснюють негативний вплив на стійкість соціально-економічної систем держави; критерії й індикатори економічної безпеки; характеристику національних економічних інтересів; заходи й механізми державної політики щодо гарантування економічної безпеки на національному, регіональному і глобальному рівнях.

З метою забезпечення дієвої реалізації заходів, передбачених державною стратегією економічної безпеки, коригування економічної політики, реалізацію заходів щодо соціально-економічного зростання, визначення економічних пріоритетів, створення надійної системи економічної безпеки та її дійового функціонування, контроль за їх виконанням доцільно покласти на відповідний орган управління - Управління економічної безпеки Ради національної безпеки і оборони України. Вагомою складовою гарантування економічної безпеки держави є правові й інституціональні засади, гнучкість і адаптивність системи прийняття рішень, у тому числі по відношенню до міжнародного права.

Під безпекою у міжнародному праві розуміють стан захищеності інтересів держави, групи держав або міжнародного співтовариства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Гарантування міжнародного миру та безпеки і запобігання війни належить до основних завдань міжнародного права. У сучасному взаємозалежному та глобалізованому світі жодна держава не може самостійно гарантувати свою безпеку. Спектр загроз міжнародній безпеці постійно розширюється. Поряд з такими традиційними загрозами, як міжнародні конфлікти та зброя масового знищення, з'явилися нові загрози та виклики: тероризм, регіональні та внутрішні збройні конфлікти, організована злочинність. До загроз міжнародної безпеки відносять економічні й соціальні загрози, включаючи бідність, інфекційні захворювання та екологічні загрози. Це вимагає, з одного боку, посилення співпраці держав, з іншого — вдосконалення існуючої міжнародно-правової бази та розробки нових норм, орієнтованих на адекватне та ефективне реагування на ці виклики та загрози. Міжнародна безпека є також необхідною умовою розвитку.

Під правом міжнародної безпеки розуміють сукупність принципів та норм, які регулюють відносини держав та інших суб'єктів міжнародного права у галузі гарантування міжнародного миру та безпеки, запобігання застосуванню збройної сили, обмеження та скорочення озброєнь. Право міжнародної безпеки поділяють на два взаємопов'язані нормативні комплекси: норми міжнародного права, орієнтовані на забезпечення миру (позитивний аспект), та норми, спрямовані на відвернення війни та збройних конфліктів (негативний аспект).

Принципи та норми, на яких базується право міжнародної безпеки, закріплені у конкретних джерелах міжнародного права. Базовим документом є Статут ООН, який формує основу сучасного права міжнародної безпеки. У преамбулі сформульовано одну з головних цілей — "підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією ціллю вживати ефективні колективні заходи для запобігання й усунення загроз миру і придушення актів агресії або інших порушень миру". Також у Статуті закріплено основні принципи міжнародного права, які формують юридичну основу права міжнародної безпеки: заборона застосування сили чи погрози силою, принцип мирного вирішення спорів та принцип роззброєння.

Поряд зі Статутом у системі джерел права міжнародної безпеки важливе місце займає Декларація про принципи міжнародного права, які стосуються взаємовідносин й співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН

1970 року. А також Акт Наради з питань безпеки та співробітництва у Європі — 1975 рік, який регламентує принципи права міжнародної безпеки, сформульовані у Статуті ООН. Заключний акт також додав нові принципи (принцип територіальної цілісності, принцип недоторканності кордонів та принцип поваги прав людини), які мають надзвичайно важливе значення для права міжнародної безпеки.

Під егідою ООН було прийнято низку резолюцій та декларацій, орієнтованих на закріплення правових основ та підвищення ефективності права міжнародної безпеки. Важливим є визначення агресії, закріплене Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 1974 року. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН про створення всезагальної системи Міжнародного миру і безпеки 1986 року та Резолюція про всезагальний підхід до зміцнення міжнародного миру і безпеки відповідно до Статуту ООН від 1987 року, Декларація про запобігання і усунення спорів і ситуацій, що можуть загрожувати міжнародному миру та безпеці й про роль ООН у цій сфері від 1988 року, Резолюція Генеральної Асамблеї про закріплення міжнародного миру, безпеки та міжнародної співпраці в усіх її аспектах відповідно до Статуту ООН 1989 року, Декларація про встановлення фактів ООН у галузі підтримання міжнародного миру і безпеки 1991 рік.

Гарантування економічної безпеки є складним і багатовекторним процесом, який включає комплекс внутрішньодержавних заходів й механізмів. Процес гарантування економічної безпеки у напрямку забезпечення національних інтересів держави і кожного громадянина передбачає адаптацію внутрішнього права до міжнародних норм та обов'язкове виконання взятих зобов'язань, впорядкування взаємовідносин на міжнародному рівні з метою нейтралізації загроз, у томі числі військового характеру.

Література:

1. Вишневська О.М. Напрями і складові вдосконалення методики оцінки зовнішнього середовища економічної системи / О.М. Вишневська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. Випуск 3 (73), Миколаїв, 2013. — С. 19-28.
2. Вишневська О.М. Глобалізаційний вплив у формуванні критеріїв оцінки середовища держави / О.М. Вишневська, Т.П. Лісковецька // Вісник аграрної науки Причорномор'я. Випуск 3 (86), Миколаїв, 2015. — С. 22-32.
3. Дергачев В.А. Глобальная геоэкономика (трансформация мирового экономического пространства) [научная монография]. — Одесса : ИПРЭЭИ НАНУ, 2003. — 238 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>
5. Міжнародні організації світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
6. Тимошенко О.В. Теоретичні підходи до формування сутності поняття економічна безпека / О.В. Тимошенко // Формування ринкових відносин в Україні : Збірник наукових праць. — 2014. — Вип. № 6 (157). — С. 28-34.

Навчальне видання

Вишневська Ольга Миколаївна

Методичні матеріали для викладання
навчальної дисципліни
«Економічна безпека»

УДК 65.611.47:005

© Миколаївський національний аграрний університет, 2015

© Вишневська О.М.